

İslam Öncesi Toplumlarda ve İslam'da Kadının Statüsü *The Status of Women in Pre-Islamic Societies and Islam*

Ramazan Aksoy

Öğretim Görevlisi

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

raksoy@mehmetakif.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-3717-5085

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi / Received : 28 Nisan 2021
Kabul Tarihi / Accepted : 15 Haziran 2021
Yayın Tarihi / Published : 20 Haziran 2021
DOI Number : 10.20860/ijos.929270

Kaynak Gösterme / Citation

Aksoy, R. "İslam Öncesi Toplumlarda ve İslam'da Kadının Statüsü". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (2021): 20-39.

İslam Öncesi Toplumlarda ve İslam'da Kadının Statüsü*

The Status of Women in Pre-Islamic Societies and Islam

Ramazan Aksoy

Öz

Allah Teâlâ yeryüzünde bir halife yaratmayı murat etmiş, bu iradenin tecellisi olarak da insanı yaratmıştır. İnsan erkek ve kadın olmak üzere iki farklı türden teşekkül etmektedir. Hz. Allah farklı türden oluşan İnsan neslinin devamı için evlilik ve nikahı meşru kılmış zınayı da haram kılmıştır. Dolayısıyla insan cemiyet halinde yaşayan varlıklardır. Cemiyetin, varlığını koruyabilmesi için kaçınılmaz olan bazı değerler vardır. Bu değerler yitirildiği takdirde hayatın düzeni yok olur, bozgunculuk ve kötülükler her tarafa yayılır. İnsanın yaratılış gayesi olan kulluk vazifesi unutulur ve kişi ahiret hayatının ebedî saadetinden mahrum olur. Bu değerlerin başında aile kurumu gelmektedir. Çünkü aile, toplumu ve devleti oluşturan en önemli temel yapı taşıdır. Dolayısıyla toplumun, devletin hatta hukuk sistemlerinin varlığı düzenli bir aile kurumunun devam etmesine bağlıdır. Zira aile, toplum ile fertler arasında köprü mesabesinde. Bu yüzden sosyal yapının en küçük ve temel unsuru olan aile kurumu bütün semâvî dinlerde tarih boyu en önemli kurum olmuştur. Aileyi meydana getiren iki aslı unsurdan biri ise kadındır. Fakat kadının toplumdaki statüsü İslam öncesi toplumlarda hep tartışılmalıdır.

Bu çalışmada İslam öncesi Asur, Yunan, Roma ve Câhiliye Dönemi Arap toplumları ile Konfüçyanizm, Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinde kadının statüsü ele alınmıştır. Ayrıca İslam dininin bu medeniyet ve dinlerden farklı olarak kadına atfetmiş olduğu statüye dair değerlendirmelerde bulunulmuştur. İslâm'ın kadına değer vererek ailenin ve toplumun önemli bir unsuru olarak gördüğü, kadının gerçek kimliğine kavuşturulduğu, asırlardır aleyhine cereyan eden menfi uygulamalardan sıyrılarak insani anlamda hakkının teslim edildiği söylenebilir. Çalışmada kadının statüsü İslam öncesi toplumlar ve İslam Hukuku başlığı altında incelenecek olup kadının statüsü hususunda İslam Hukukunun özgünlüğü ispat edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Aile, Cahiliye Dönemi, İslam Hukuku

Abstract

Allah has intended to create a caliph on earth, and as a manifestation of this will He created man. Humans are made up of two different species, male and female. Hz. Allah has made marriage and marriage legitimate for the continuation of the human race, which consists of different species, and has forbidden adultery. Therefore, human beings are creatures that live in society. There are certain values that are inevitable for the society to maintain its existence. If these values are lost, the order of life will be destroyed, corruption and evil will spread everywhere. The duty of servitude, which is the purpose of man's creation, is forgotten and the person is deprived of the eternal bliss of the hereafter. At the forefront of these values is the family institution. Because the family is the most important basic building block that makes up the society and the state. Therefore, the existence of the society, the state and even the legal systems depend on the continuation of a regular family institution. Because the family is a bridge between society and individuals. Therefore, the family institution, which is the smallest and basic element of the social structure, has been the most important institution in all divine religions throughout history. One of the two essential elements that make up the family is the woman. However, the status of women in society has always been discussed in pre-Islamic societies.

In this study, the status of women in the pre-Islamic Assyrian, Greek, Roman and Arab societies of the Age of Ignorance and the religions of Confucianism, Judaism and Christianity are discussed. In addition, evaluations have been made about the status that Islam has attributed to women, unlike these civilizations and religions. It can be said that Islam values women and regards them as an important element of the family and society, that women are given their true identity, that their human rights are given up by getting rid of the negative practices that have been against them for centuries. In the study, the status of women will be examined under the title of pre-Islamic societies and Islamic Law, and the originality of Islamic Law will be proved regarding the status of women.

Keywords: Women, Family, Jahiliyya Period, Islamic Law

* Bu çalışma tarafımızdan hazırlanan "İslam Aile Hukukuna Cahiliye Döneminden Geçen Hükümlerin Tespiti ve Tahlili" isimli yüksek lisans tezi verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Extended Summary

The most important element that makes up the society is the family, and one of the main elements that make up the family is the woman. Although man has been created in two ways, woman and man, woman has not taken the place she deserves in society throughout history. In some of the pre-Islamic societies, far from being a rightful woman, she was seen as a man's property like a slave or good. Although it is difficult to identify the beginning of this negative attitude against women, it should be noted that at the beginning of human history, men and women were created with equal rights. Especially in primitive societies, society consists of clans. In clans, the group is everything and individuals do not come to the fore. The members of the clan are jointly responsible for everything. This structure of clans shows that men and women are equal, perhaps this distinction may have emerged after the concept of individual property developed.

After the development of the concept of property, different attitudes about the position of women and men have been revealed in the formations of thought that shape the life style of the society. From this process to the emergence of Islam, different societies have lived in different geographies around the world, and the position of men and women in society has also changed in line with the ideas they have adopted. However, in none of these societies, women could not obtain the value that Islam gave them.

In Confucianism, one of the pre-Islamic communities, women could not go beyond being a commodity that could be bought and sold. In addition, the husband can make decisions about the life of her surviving wife even after his death. Another community, the Assyrians, although they were one of the rare communities that gave some rights to women from pre-Islamic societies, women still could not get rid of being a commodity that could be bought and sold. In this society, women are positioned as the diet of debts that their husbands cannot pay. Again, in the early periods of Greek society, which was one of the pre-Islamic societies, women were deprived of all social rights. This attitude was also reflected in the discourses of the famous philosophers of the Greeks. A woman has to obey the man throughout her life. In the next period, women started to be more involved in social processes due to men's constant warfare and gained rights that were not available in other societies. In this case, the collapse of the Greeks was attributed to these rights given to women. In Roman society, the absolute power of the man, who is the head of the family, is effective on both men and women of the family, and the man who is the head of the family has a say even at the point of whether the newborns are included in the family. While it is possible for a man to get rid of this domination only by taking the place of the deceased family head, this is not possible for women in any way.

In Jewish society, women were considered cursed from creation to the end of the world and were positioned at a parallel point in the society with this acceptance. It has been accepted that women are not even responsible for the orders of the Torah and are only servants who do housework. In Christian societies, the woman continued her cursed position inherited from the Jews, and she again took the responsibility of eating the forbidden fruit alone. Therefore, woman is an entity to be avoided, and marriage has become an institution to be avoided as it means being closer to women. In the society of Jahiliyya period, on which Islam was born, the position of pre-Islamic women is not different from other nations. However, in this period, women in the society living as urban tribes and Bedouin tribes were divided into two as free and non-free, and only free women of urban tribes were able to stay out of this negative position. In this society, a woman can only be included in a family when she gives birth to a child. A daughter is an embarrassment to her father. This embarrassment can be extreme to practices such as the murder of a newborn girl.

With the emergence of Islam, it tried to eliminate and control the excesses that emerged in previous societies. While Jews and Christians do not hold women responsible for religious orders, women and men are created equal in terms of being human in Islam, and this is also reflected in their religious responsibilities. It is clearly stated in the Qur'an that men and women are complementary elements. The responsibility of eating the forbidden fruit, which is imposed on women in other religions, has not been accepted with the principle of the personality of the crime in Islam, and others have not been affected by a crime committed.

Throughout history, women have been subjected to various ill-treatments, from discussions of whether they are human or to be able to be bought and sold, and they have always been in a controversial position. With the advent of Islam, women have been given the same responsibilities as men in the sight of Allah, except for the differences in nature, and they have been given the right to be human. Islam has seen men and women as two parts of a whole and has given them the task of completing each other and covering up their faults.

In this study, the views and behaviors of pre-Islamic belief systems or societies about women, the legal status they give to women, the view of women and the value attributed to women by Islam will be discussed. Thus, it will be emphasized that Islam's view of women is different from that of other societies, and that they have equal rights and responsibilities with men, except for some cases from nature.

Giriş

Toplumunu oluşturan en önemli öge aile, aileyi meydana getiren aslî unsurlardan biri ise kadındır. İnsan, kadın ve erkek olmak üzere iki neviden yaratılmış olmakla beraber kadın tarih boyu toplumda hak ettiği yeri almamıştır. İslâm öncesi toplumların bir kısmında kadın hak sahibi olması şöyle dursun kendisi bir köle veya eşya gibi erkeğin mülkü olarak görülmüştür (Cin, 1974, s. 23). Kadın aleyhine olan bu menfi tutumun başlangıcını tespit etmek zor olmakla beraber insanlık tarihinin başlangıcında kadın ile erkeğin eşit haklara sahip olarak yaratıldığını belirtmek gerekir (Yazır, 1983, s. Hucurat 49/13). Özellikle ilkel toplumlarda toplum klanlardan oluşmaktadır. Klanlarda ise grup her şey olup bireyler ön plana çıkmaz. Klanı oluşturan üyeler her şeyden müşterek olarak sorumlu olurlar. Klanların bu yapısı kadın ve erkeğin eşit olduğunu belki bu ayrımın daha sonra ferdi mülkiyet kavramının geliştikten sonra ortaya çıkmış olabileceğini gösterir (Cin, 1974, s. 23). Bu çalışmada İslâm'dan önceki inanç sistemlerinin veya toplumların kadın hakkındaki görüş ve davranışları, kadına verdikleri hukukî statü ile İslâm'ın kadına bakışı ve kadına atfettiği değer ele alınacaktır. Böylelikle İslâm'ın kadına bakışının diğer toplumlardan farklı olduğu, fitrattan gelen bazı durumlar hariç erkeklerle eşit hak ve sorumluluklara sahip oldukları vurgulanacaktır.

1. İslâm Öncesi Topumlarda Kadın

1.1. Konfüçyanizmde Kadın

Konfüçyanizm (Konfüçyüsçülük): M.Ö. 551 yılında dünyaya gelen ve M.Ö. 479 tarihinde ölen Konfüçyüs (Conucius) tarafından kurulan ve bugün hala Çin ve Japonya'da birçok mensubu bulunan bir dindir. Muhtelif kaynaklardan elde edilen verilere göre Konfüçyanizm hakkında aşağıdaki hükümleri tespit etmek mümkündür. Konfüçyüs'e (Conucius) göre kadın alınıp satılan bir eşyadır. Yine Konfüçyanizm inancına sahip ailelerde kız çocuğu dünyaya geldiği zaman baba onu ucuz bir fiyata satmak için çarşıya götürür. Eğer müşteri bulamazsa kabul eden herhangi bir kimseye ya da yolculara hediye eder (Güç, 2002, s. 26/168).

Bu inanç sistemine göre kocanın vefatından sonra eşinin başka kimseyle evlenmemesini isteme veya kocanın vefatından sonra kadının kendisini yakmasını isteme hakkı vardır. Böyle bir talep karşılaştıkça kadın talebi yerine getirmek zorundadır (Ebu Huceyr, 1997; Sibâî, 1999, s. 24; Veter, 1979, s. 26). Bu akıl dışı kuralların uygulanmasının neticesi olarak bir erkek öldüğü zaman o erkeğin eşi de erkekle beraber diri olarak yakılmaktadır. Bu uygulama 19. asrın sonlarına kadar devam etmiştir. Bir kadın boşanmaya teşebbüs ettiği zaman hâkim tarafından boğularak öldürülmesine hüküm verildiği kaynaklarda yer almaktadır. (Ebu Huceyr, 1997, s. 27; Muhammed Abdulkamsud, 1983, s. 32).

1.2. Asurlularda Kadın

Asurlulular yazılı hukuku bulunan ilk toplumlardandır. Ataerkil yapıda olan Mezopotamya toplumunda, ailenin reisi babadır. Öyle ki aile reisi olan baba karısı ve çocukları üzerinde mutlak otoriteye sahiptir. Babanın ölümünden sonra aile reisliği, evin en büyük erkek çocuğuna geçmektedir. İslâm öncesinde belki de kadınlara birtakım haklar veren nadir milletlerden birisi Asurlulardır. Kuruluşu milattan önce 2000'li yıllara

dayanan Asurlulara göre de veraset, şahitlik, akitleri icra etme gibi bir takım medeni haklarda kadın ile erkeği eşit kabul etmişlerdir. Asurlular kendilerinden önce yıkılan Bâbil kralı olan Hammurabi'nin (m.ö.1750) koymuş olduğu kurallardan mülkiyet haklarını devam ettirmişlerdir. Fakat Asurlularda da kadın bir fert olarak erkeklerin sahip olduğu bütün haklara sahip olmamıştır. Hammurabi kanunlarının 117. Maddesi şu şekildedir; "Eğer herhangi bir kişi borcunu ödeyemezse ve para için kendisini, karısını, oğlunu ya da kızını satarsa veya zorla çalıştırılmalarına izin verirse onları satın alan adamın ya da mal sahibinin evinde üç yıl süresince çalışsınlar ve dördüncü yılda özgür bırakılırlar" (Sümbül, 2014, s. 39). Görüldüğü üzere borçlar hukukunu düzenleyen bu maddeye göre koca için ödeyemediği borcunun karşılığında karısını veya çocuğunu satma hakkı tanımıştır. Asurlularda mutlak bir otoriteyi temsil eden baba, ailenin reisi olarak mülkün, eşyanın, karısının ve çocuklarının sahibi konumundadır. Hammurabi kanunları aile reisi olan babaya istediği zaman boşama hakkını da vermektedir. Koca eğer haksız yere boşamışsa kadın sadece çeyizlerini geri alır. Fakat kadının haksızlığı sebebiyle gerçekleşen boşamalarda kadın müteşâkis, (kavgacı) geçimsiz ve huysuz sayılır ve suya atılarak cezalandırılır (Muhammed Abdulmaksud, 1983, s. 32; Sümbül, 2014, s. 40).

1.3. Yunanlılarda Kadın

Yunanlıların ilk dönemlerinde (M.Ö. 1200-300) kadının durumu diğer milletlerin anlayışından çok farklı değildir. Kadın bütün sosyal haklardan mahrumdur. Kadın çarşı ve pazarlarda döküntü çöplük malı gibi basit bir meta olarak kabul edilir, ucuz bir fiyata satılırdı. Yunanlıların ünlü filozoflarından Sokrat (ö. M.Ö. 399) "Erkekler siyasete kadınlar eve" prensibini koymuştur (Ebu Huceyr, 1997, s. 28; Sibâî, 1999, s. 13). Aristo ise kadını ile kocasının ilişkisini köle ile efendisinin ilişkisi gibi kabul etmiştir (Muhammed Abdulmaksud, 1983, s. 39). Kadın hayatı boyunca erkeklerin sultası altında olup ona itaat etmek mecburiyetindedir. Kendisinin eş seçme hakkı asla yoktur. Aile reisinin kadının rızasını almadan dilediği erkeği koca olarak dayatma hakkı var idi. Boşanma hakkı diğer medeniyetlerde olduğu gibi tamamen erkeklere aittir. Öyle ki kadın evlenene kadar babasının evlendikten sonrada kocasının kölesi gibi hayatını sürdürürdü (Muhammed Abdulmaksud, 1983, s. 38). Yunanlıların ilk dönemlerinde Yunan mütefekkirlerinin büyükleri "Kadınların evlere hapsedilmesi gerekir. Biz kadınlarla sadece erkek çocuk doğursun diye evleniriz." şeklinde düşüncelerini aktarmışlardır (Cevher, t.y., s. 39).

Sparta dönemi M.Ö. 200'lü yıllarda erkeklerin devamlı olarak savaş ve harpler de olmasından dolayı kadınlara ev işlerini idare etmek, çarşıya çıkmak, alışveriş yapmak, mirastan pay almak gibi birtakım haklar verilmiştir. Erkeklerin devamlı savaşmaları neticesi kadınlar bu dönemde başka hiçbir medeniyette olmayan haklara sahip olmuşlardır (Cevher, t.y., s. 40). Bu durum zamanla kadınların çarşılarında ve toplum yerlerinde erkekler ile rahat bir şekilde karışmalarına imkân vermiş, bunun neticesi fuhuş yayılmış herkes tarafından normal görülmeye başlamıştır. Hatta fahişeler siyasette etkin rol almaya başlamışlardır (Ebu Huceyr, 1997, s. 28). Bu durumu eleştiren Aristo ve Sokrat Sparta devletinin ve medeniyetinin çöküşünü kadınlara verilen bu özgürlük ve hürriyete bağlamışlardır (Ebu Huceyr, 1997, s. 28; Sibâî, 1999, s. 18). Sokrat kadınların durumunu şu sözleriyle özetler: "Kadının varlığı en büyük kriz ve buhranların kaynağıdır. Dünyanın çöküşü kadınlar sebebiyledir. Kadın zehirli bir meyve ağacına benzer bu meyvenin görünüşü güzeldir. Fakat kuşlar o meyveden yedikleri zaman hemen ölürlər" (Ebu Huceyr, 1997, s. 28; Veter, 1979, ss. 347-348).

1.4. Romalılarda Kadın

Romalıların ilk dönemlerinde yalnız erkek hak sahibi idi (Cin, 1974, s. 25). Bir baba, erkek olsun kız olsun dünyaya gelen çocuğu kabul etmek zorunda değil idi. Şöyle ki Romalılarda on iki levha kanunlarına göre baba bir çocuk dünyaya geldiği zaman onu terk etmeye, yaşayıp yaşayamayacağı hususunda karar vermeye tek yetkili kişidir (Tahan, 2012, s. 18). Çocuk babanın ayaklarına yakın bir yere koyulurdu. Baba çocuğu kucağına alırsa kabul etmiş olur ve ailenin bir ferdi olurdu. Eğer kabul etmez ise çocuk umumi yerlere veya heykellerin dikildiği boş alanlara terk edilirdi. Bu çocuk erkek ise bazen birileri alır büyütür, kız çocuklarını ise hiç almazdı. Bu durumda meydana bırakılan bu masum çocuklar kız olsun erkek olsun ya açlıktan ya da aşırı sıcak veya soğuktan ölürdü. Bu durumu kimse yadırgamazdı (el-Mukaddem, 2007, s. II,

47-49; Sibâî, 1999, s. 17). Çocuk yetişkin hale geldiği zamanda onu satmaya, hapse atmaya, dövmeye, zincire vurmaya ve hatta öldürmeye varabilecek genişlikte, tam yetkiye sahiptir. Üstelik kendi çocuğunu meydanlara atan baba aile fertleri arasına yabancılardan dilediğini alma hakkına sahiptir (Erdoğan ve Tahiroğlu, t.y., s. 157).

Aile reisi olan babanın bu sultası, sadece kendi çocuklarına değil, başta eşi olmak üzere gelinleri hatta torunları üzerinde etkili idi. Aile reisi olma vasfını kazanan bir kişi dilediği zaman eşini, çocuğunu, gelinini, torununu satabilir, öldürebilir veya istediği gibi zulmedebilirdi (el-Mukaddem, 2007, s. 49; Sibâî, 1999, s. 18). Erkeklerin aile reisinin sultasından kurtulması aile reisinin ölümü ile mümkün olur, kadınlar için asla mümkün olmazdı. Çünkü aile reisi öldüğü durumda yetki en büyük oğula intikal ederdi. Evlendiği zaman da kocasına intikal ederdi.

Görülüyor ki Romalılarda bu aile reisinin sultası sadece kadınlara yönelik değil aynı zamanda erkekler için de geçerlidir. Fakat erkeklerin sultadan kurtulmaları mümkün olmakla beraber kadınlarınki asla mümkün değildir. Kadınlar hakkındaki yanlış düşünce Romalılar döneminde öyle ilerlemiştir ki kadınların mahiyeti ile ilgili yapılan bir toplantıda kadınları değeri olmayan bir varlık olarak ilan etmişlerdir. Kadınların ahiret hayatı yoktur. Onlar insanlık hayatı için bir yüz karasıdır. Bu yüzden başta et olmak üzere lezzetli kabul edilen yemekleri yemeleri yasaklanmıştır. Romalılara göre kadınların hayattaki tek sorumlulukları erkeklerle hizmet etmektir (Ebu Huceyr, 1997, s. 29).

1.5. Yahudilerde Kadın

Yahudilerin genel olarak kadınlar hakkındaki düşünceleri kadınların yaratıldığı günden kıyamete kadar lanetli olduğu şeklindedir. Sebebi ise Yahudilerin inancına göre Hz. Allah Adem'i (a.s.) yarattıktan sonra "Adamın yalnız kalması iyi değildir" (*Kitabı Mukaddes (Eski Ahit, Yeni Ahit)*, 2016, s. Eski Ahit Tekvin, 2/18). diyerek ona eş yaratmıştır. Tevrat'tan sonra Yahudilerin en muteber kitabı sayılan Talmud'a göre bu eş Havva'dan başkası olup adı Lil'ith'dir. Lit'ith yaratıldıktan sonra kendisini Adem'e eşit gördüğü için onun sözünü dinlemeyip ona isyan etmiştir. Hz. Allah onu dışı bir cine çevirerek Hz. Adem'den ayırmıştır (Şahin, 1993, s. 8/7). Yahudilerin bir kısmının inancına göre cinler Allah tarafından yaratılmış Hz. Adem'in ilk eşi Lil'ith'den dünyaya gelerek nesli devam etmiştir (Şahin, 1993, s. 8/7). Yine Yahudilik inancına göre Hz. Allah daha ikinci olarak değeri ancak bir kaburga kemiği kadar olan Havva'yı yaratmıştır. Bu konuyu Hayrullah Örs şöyle değerlendirmektedir. Talmud'a göre ilk eş olarak yaratıldığı kabul edilen Lil'ith, Asurluların dilinde Lilutu olarak teleffuz edilip fırtına şeytanı anlamında kullanılmaktadır. Fırtınanın ortalığı toz duman ettiği gibi geçimsiz kadınında aile yuvasını alt üst ettiği düşünülürse iki anlam arasında bağ kurmak zor değildir (Örs, 1999, s. 38,307). Hz. Âdem ilk yaratılan eşten itaatsizliği sebebiyle hayır görmemiştir. Hz. Havva'da yasaklanmış meyvenin yenilmesi hususunda Hz. Âdem'i ikna edip kandırması ile cennetten kovulmasına sebep olmuştur. Böylece iki eş tarafından kötülüğe maruz kalmıştır. Bu sebeple kadınlar lanetli kabul edilmiştir (Örs, 1999, s. 38). Ellerindeki tahrif edilmiş Tevrat'ın Vaizler bölümünde "Kadını ölümden daha acı buldum. O kadın ki yüreği tuzak ve ağdır. Ve elleri zincirlerdir. Allah'ın önünde iyi olan adam ondan kaçıp kurtulur. Fakat suç işleyen ona tutulur" (*Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*, 2009, s. vaiz,7/26-27). şeklinde kadını aşağılayıcı cümleler yer almaktadır. Yine Tevrat'ta Âdem (a.s.)'in şu sözü nakledilir. "Cennette benimle beraber olan kadın yasak olan meyveden verdi ben de yedim" (Ebu Huceyr, 1997, s. 30; *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*, 2009, s. Tekvin, 3/6-14; Muhammed Abdulkasım, 1983, s. 40).

Kitabı Mukaddes şirketi tarafından İbrâni, Kildâni, ve Yunan dillerinden tercüme edilen Tevrat'ın Tekvin Bölümünde ilgili kısım "Karının sözünü dinledin ve ondan yemeyeceksin diye emrettiğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lânetli oldu" (*Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*, 2009, s. Tekvin, 3/17) şekliyle tercüme edilmiştir. Elimizdeki bu tercümeye göre kadınların lanetli olduğu açık bir şekilde yer almamaktadır. Bu durumda şu ihtimaller göz önünde bulundurulmalıdır. Tevrat'ta kadınların lanetli olduğu sarahaten yazılı olmamakla beraber Yahudiler sebep sonuç ilişkisinden dolayı kadınları da lanetli olarak kabul etmişlerdir. Zira toprağın lanetli olmasına Havva'nın yasak olan meyveden yedirmesi sebep olmuştur.

İkinci bir ihtimal ise Tevrat'ın aslı olan İbranicede kadınların lanetli olduğu yazılı olup tercümelere doğru olarak yansıtılmamıştır. Her iki ihtimalde de kadınların lanetli olarak kabul edildiği gerçeği değişmemektedir.

Görülüyor ki Yahudilerin inancına göre yasaklanan meyvenin yenilmesinde bütün kusur Hz. Havva'ya isnat edilmiş, Hz. Âdem'in hiç kusuru yokmuş gibi davranılmıştır. Bu yanlış inancın neticesi olarak kadınların kıyamete kadar lanetli ve suçlu olduğu kabul edilmiştir. Lanetli olan kadınlar dünyada insan muamelesini hak etmemekte, erkeklerin hizmetçisi olarak görülmektedir. Babanın kız çocuğunu dilediği kişiyle evlendirmesi babanın mutlak hakkıdır. Miras hususunda erkek çocuğun olduğu durumlarda kız çocuğu mirastan mahrum olur. Yine onlara göre Tevrat'ın emirleriyle sadece erkekler yükümlüdür (el-İslam Han, 2002, s. 58; Sibâî, 1999, s. 18). Kadınlar ise sadece ev işlerinden sorumludur. Ortodoks Yahudilerinin dua kitabında sabah dualarında yer alan bölümde erkeklerin kadın olarak yaratılmadıkları için yaptıkları şükür duası vardır.(Sibâî, 1999, s. 18) Ayrıca kadınları hayızlı günlerinde necis kabul ederler. O günlerde kadınları kendilerinden uzak tutarlar. Hem kadın hem de dokunduğu her nesne necis olarak görülür. Hayızlı bir kadın kurban etine dokunmuş olsa o et asla temiz olmaz. Bu yüzden yakılıp imha edilmesi vacip olur (Makdisî, "ts.", s. IV, 36; Örs, 1999, s. 128).

Câhiliye Dönemi'nde Medine'de (o zamanki ismiyle Yesrib'de) Yahudilerden Fityun adında bir devlet adamı (bazı rivayetlerde kabile reisi) vardı. Bu adam kötü huylu, zalim bir kişiliğe sahipti. Tebaasından bir genç kız evlendiği zaman zifaf vakti kocasından önce kendisi ile gecelemesini kural haline getirmişti. Yahudilerden olmayan Evs ve Hazreç kabilelerine de aynı meşum fiilini yapmıştır (Ateş, 2014, ss. 257-258; Cezerî, 1987, s. I, 517-518).

Rivayetlere göre Hazreç Kabilesinden Malik bin Aclan Sâlimi'nin kız kardeşi de evlenmişti. Düğün yapıldıktan sonra Fityun'un adamları gelini Fityun'a götürmek için geldiler. Başına gelecekleri iyi bilen Malik'in kız kardeşi Malik'e bu durumu asla kabul etmeyeceğini Fityun'u öldürmesi gerektiğini söyledi. Nihayet kız kardeşi ile iş birliği yapan Malik bin Aclan Fityun isimli bu zalim adamı tuzağa düşürüp öldürdü. Böylece hem Yahudiler hem de Medine'de yaşayan diğer insanlar bu zulümden kurtuldular. Hadisenin devamında Malik bin Aclan Yemen hükümdarından yardım olarak öldürülmüş olan Fityun'un askerlerini de sindirmişlerdir (Ateş, 2014, ss. 257-258; Cezerî, 1987, s. I, 517).

Bu menfur olay Hz. Peygamberin bi'setinden kısa bir zaman önce Yahudilerinde ikamet ettikleri Medine şehrinde meydana gelmiştir. Bu yönüyle Fityun ve adamlarının bu menfur davranışlarının Câhiliye Devri Araplarının adetlerine ilhak edilmesi düşünülebilir. Fakat Fityun'un Yahudi kavmine mensup olması bu ilhaka manidir. Zira Yahudilerde evlilik Yahudi neslini koruma anlayışına göre (Sıpt anlayışı) yapıldığından Yahudilerin başka dine ve ırka mensup kişiler ile evlilik yapmaları düşünülemez. Fityun Yahudi bir devlet adamı veya kabile reisi olduğuna göre kendi kavminden evlenen kızlar ile beraber olmuştur. Nitekim Fityun'u öldürüp bu iğrenç uygulamaya son veren kişi bir kısmı müşrik olan Hazreç kabilesinden bir şahıstır (Cevad Ali, 2001, s. V, 528).

Sonuç olarak Fityun'un bu uygunsuz davranışları aslında Câhiliye Dönemi Araplarına sapkın Yahudi geleneklerinden miras kaldığı görülmektedir. Nitekim Cevad Ali çalışmasında bu geçişken durumu açık bir şekilde izah etmektedir. Ayrıca bu hadise Yahudilerin kendi dinlerini de ne derece tahrif ettiklerini gösteren en önemli örneklerden biridir (Cevad Ali, 2001, s. V, 528).

1.6. Hristiyanlarda Kadın

Hristiyanların kadınlar hakkındaki inançlarına kutsal kitap yön vermiştir. Kutsal kitapta yer aldığına göre erkek kadından değil fakat kadın erkektendir. Çünkü erkek kadın için değil tam aksine kadın erkek için yaratılmıştır (*Kitabı Mukaddes (Eski Ahit, Yeni Ahit)*, 2016, s. Yeni Ahit I. Korntoslular, 11/8-9). Dolayısıyla Hristiyanlığın kadınlara karşı tutumları Yahudilerden daha kötü olmuştur. Yahudi inançlarının büyük bir kısmı Hristiyanlığa da geçmiştir. Yahudilerde olduğu gibi Hristiyanlara göre de kadınlar ilk kadın olan Havva'nın lanetini kıyamete kadar üzerlerinde taşırlar (Muhammed Abdulkmaksud, 1983, s. 43). Ayrıca

Mustafa es-Sibâî Hristiyanların kadınlar ile ilgili menfi düşüncelerini şu şekilde temellendirmiştir. Yunan medeniyetinin zirvede olduğu dönemlerdeki fuhuş ve zinanın çok yaygın olmasını Hristiyan din adamları kadınlara verilen özgürlük ve haklara bağlamışlardır. Bu hal Hristiyanları fena halde ürkütmüştür. Çünkü Hristiyanlarda bu kötü gidişatın sorumlusunun kadınlar olduğuna inanmışlardır (Sibâî, 1999, s. 18). Yaptıkları dini toplantılar da kadınlar hakkında bazı kararlar almışlardır. Bu kararlara göre kadın şeytanca kötülöklere kapı açar, erkeği yasak ağaca götürür, Allah'ın emirlerini çiğner ve erkeğin ahlakını bozar. Kadın günahın anası; fesat ve fitnenin kaynağıdır. Onun mevcut olması utanılacak bir durumdur. Kadın, günahın, ahlaksızlığın, ruhi ve manevi alçaklığın canlı bir heykeli olarak görülür. Bu sebeplerden evlilik kaçınılması gereken bir pisliktir. Allah nezdinde bekarlık evli olmaktan daha kutsaldır. Kadınlar şeytana açılan kapıdır. Güzellikleri erkekleri kandırmak için kullandıkları iblisin silahlarıdır.

Hristiyan Aziz Tertolyan diyor ki: "Kadın, şeytanın insan nefesine giriş kapısıdır. Allah'ın yasalarını iptal eden Allah'ın çehresini bozan iğrenç bir mahluktur" (Ebu Huceyr, 1997, s. 30).

Yine Yüksek Skolastiđin ilk büyük filozofu ve teolog olarak büyük ün kazanmış olan Aziz Bonaventura (M.Ö.1217-1274) yetiştirdiği öğrencilerine şöyle demiştir: "Siz bir kadın gördüğünüz zaman bir insan gördüğünüzü veya yabancı bir oluşum gördüğünüzü zan etmeyin sizin gördüğünüz şeytanın ta kendisidir. Ondan işittiğiniz şeyler yılanların hisirtisidir" (Muhammed Abdulsmaksud, 1983, s. 30).

Milattan sonra 5. yüzyılda Hristiyan din adamları kadının mahiyeti hakkında toplantılar tertip ettiler. Toplantıların konusu şu idi: Kadın kendisinde ruh olmayan sade ceset midir? Yoksa normal insanlar gibi hem ruhu hem de cesedi olan bir varlık mıdır? Bu toplantılar neticesi kadınlar kurtulan ruhtan çıkmışlardır. Yani ruhu olmayan cesetlerdir. Mesih'in annesi (Meryem)'in dışındaki bütün kadınlar cehennemliktir düşüncesinde fikir birliğine varmışlardır.(Muhammed Abdulsmaksud, 1983, s. 30)

Batı dünyasındaki milletler Hristiyanlığa girince Hristiyan din adamlarının kadınlar hakkında ki görüşleri bu milletlere büyük tesir etmiştir. Bu milletlerden Fransızlar Hz. Peygamberin gençlik çağlarında (M.S.586) kadınların insan olup olmadığı hakkında paneller düzenlemişlerdir. Kadının mahiyeti hakkında yapılan bu paneller konferanslar neticesinde kadınların insan oluşunu kabul etmekle beraber sadece erkeklere hizmet için yaratıldığı sonucuna varmışlardır (Muhammed Abdulsmaksud, 1983, s. 19).

1.7. Câhiliye Dönemi'nde Kadın

Cahiliye devrinin kadın algısını anlayabilmek için öncelikle o günün toplum yapısının incelemesi gerekir. Çünkü o zamana ait şartlar ve yaşam biçimleri, toplumdaki algıları ve kabulleri şekillendirmektedir. Fakat cahiliye döneminde yazının çok az biliniş kullanılması, sözlü örf ve âdetin egemenliği, güvenilir kaynakların varlığı noktasında sıkıntı oluşturmaktadır. Bu yüzden yapılacak çalışmalarda birtakım zorluklar görülmektedir. Ancak Araçların ileri seviyede kullandığı şiir ve edebiyat eserleri bizi bazı bilgilere ulaştırmaktadır.

Yaşam şekillerindeki bu ayrılık, pek çok konuya yaklaşım ve uygulama farklılığını ortaya çıkarmaktadır. Araçlar arasında kabile birliği esastır. Kabile reislerinin hâkimiyeti otoriteyi oluşturmaktadır. Bazen kabileler arasında farklı uygulamalara rastlamak da mümkündür.

Cahiliye toplumunda, "yerleşik" ve "göçebe" olmak üzere iki türlü hayat tarzı görülmektedir. İster yerleşik ister göçebe olsun kadınların hukuki statüleri Araç olmayan toplumdaki kadınların statüsüne benzemektedir. Genel olarak hürler ve cariye olmak üzere bu dönemi iki kısımda ele almak mümkündür. Ayrıca hür kadınları seçkin ve bedevi olarak kendi içinde ikiye ayırmak mümkündür. Seçkinler soylu ailelere mensup şehirli kadınlardır. Bedeviler ise geçimini hayvancılıkla sağlayan taşralı kadınlardır.

Soylu ailelere mensup olan kadınlarla aynı dönemin diğer kadınları arasında çok keskin farklar söz konusudur. Çünkü soylu kadınlara toplumda hürmet edilir sözleri dinlenirdi. Başta Hz. Peygamberin zevcesi Huveylid'in kızı Hz. Hatice, Utbe'nin kızı Hint, Haris'in kızı Ümmü Haklin olmak üzere kâhin olan kadınlar

son derece itibar gören, konumları itibarı ile yönetici gibi olan kadınlardır. Dolayısı ile kadınlar aleyhine uygulanan Câhiliye Devri adetlerinden hür ve seçkin olan kadınları ayrı tutmak gerekir.

Câhiliye Devri adetlerinin kadınlarla ilgili uygulamaları daha çok cariyeler ile soylu olmayan bedevi ailelere mensup kadınlar için geçerlidir. Fuhuş ve zina her ne kadar hür kadınlar için ayıp görülse de köle ve cariyelerde normal karşılanırdı. Nitekim Ebu Süfyan'ın karısı Hint Müslüman olduğunda kendisine biat şartları sayılırken zina etmeyeceksin denildiğinde; Hiç hür kadın zina eder mi? diye tepki göstermiştir. Hür kadınlarda zina ayıp görülür, fakat cariyelerde ayıplanmazdı (Kurtubî, 2006, s. XII, 322).

Çalışma konusunun ana teması olarak ileride detaylı bir şekilde ele alınacağı üzere cariyelerin sosyal hakları şöyle dursun bedevi kabilelerde hür kadınların bile sosyal hakları yoktu. Hz. Ömer Cahiliye Dönemi kadınları hakkındaki düşüncesini Müslüman olduktan sonra şu sözleri ile ifade etmiştir. “Vallahi Câhiliye Dönemi’nde kadınlar bizim gözümüzde bir hiçti. Ta ki Allah Teâlâ onlar hakkında indirdiğini indirinceye kadar” (Buharî, Tefsir, 328. (H. No: 4913). Bu kabilelerin bir kısmında zina oldukça yaygın idi. Bundan dolayı bazı kimseler yetişkin çağa ulaştıkları zaman kendi babalarının kim olduğunu araştırırdı.

Câhiliye geleneği uyarınca başkalarının nesebinden gösterilmelerine üzülen ve Hz. Peygamber'e babalarının kim olduğunu soran kimselerin mevcut olması, hür kadınlardan da zina edenlerin oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Nitekim bunlardan Abdullah b. Huzafe'nin kendi babasının kim olduğunu soruşturduğunu duyan annesi oğluna, “Senin kadar hayırsız bir evlat görülmemiştir. Câhiliye günlerinde yapılagelen şeyleri benim de yapmış olduğum aklına gelmedi mi? Rasûlullah'ın huzurunda bununla benim rezil olabileceğimden hiç endişe etmedin mi?” demiştir (Bozkurt, 1996, s. 13/210; İbn Rıza, 1947, s. VII, 107).

Erkekler de ise durum daha farklıdır. İster seçkin olsun ister ister bedevi olsun fuhuş erkekler için çirkin görülmezdi. Nitekim seçkin ve elit sayılan meşhur şair İmrulkays'ın şiirlerinde açıkça belirttiği üzere erkeklerde zina ayıplanmadığı gibi onlar için iftihar vesilesi sayılmıştır. İmrulkays seksen bir beyitten oluşan muallakasının büyük bir kısmında kendi yaşam tarzını dillendirmiştir. Özellikle on altı ve yirmi dördüncü mısralarında kendisinden ayrılmak isteyen sevgilisine sitem ederken sevgilisinden önce birçok kadınla beraber olduğunu övünerek anlatmaktadır. Konu ile ilgili mısraları şu şekildedir.

فَمِثْلِكَ حُبْلَى قَدْ طَرَفْتُ وَمُرْضِعٍ ... فَأَلْهَيْتُهَا عَنِ ذِي تَمَائِمٍ مُحَوِّلٍ
إِذَا مَا بَكِي مِنْ خَلْفِهَا أَنْصَرَفْتُ لَهُ ... بِشِقْوٍ وَتَحْتِي شِفْهُا لَمْ يُحَوِّلِ
وَبَيْضَةِ خَدْرٍ لَا يُرَامُ خِبَاؤُهَا ... تَمَنَّعْتُ مِنْ لَهْوِهَا بِهَا غَيْرِ مُعْجَلِ
تَجَاوَزْتُ أَرْضًا إِلَيْهَا وَمَعْتَرًا ... عَلَيَّ جِرَاصًا لَوْ يُسْرَوْنَ مَقْتَلِي

“*Senin gibi nice gebe ve emzikli kadınların kapısını çalmış ve onları henüz bir yaşına basmış nazarlıklı yavrularından alıkoyarak eğlendirmişimdir. O emzikli kadın çocuğu arkasında ağladıkça vücudunun bir yarısı benim altımda dönmemiş iken diğer yarısı ile onu emziriyordu. Yine çadırına girilmesi umulmayan nice gün yüzü görmemiş kadından hiç telaşlanmadan faydalanıp gönlümü eğlendirmişimdir. O kadınların yanlarına ulaşmak için nice muhafızları ve şayet pusuya düşürebilseler beni öldürmeye azmetmiş nice toplulukları aşmışım*” (Zevzenî, 1993, s. 22).

Kadın çoğu defa erkekleri kandırıp yoldan çıkararak potansiyel saptırıcı güç olarak görülürdü. Herhangi bir konuda kadının görüşüne başvurmak ahlaklık sayılırdı. Erkeklerin hataya düşüldüğü anlaşılırsa görüşün isabetsiz olduğunu vurgulamak için re'y kadına nispet edilir ve (هذا رأى النساء) “Bu kadınların görüşüdür” denilirdi (Cevad Ali, 2001, s. 209).

Bu anlayış Araplar arasında öyle yaygın hale gelmişti ki herhangi bir konu hakkında doğrunun ne olduğu araştırılacağı zaman (شاوروهن وخالفوهن) “Kadınlar ile istişare edin fakat onların söylediğine muhalefet edin” anlamında darbı-ı mesel meşhur olmuştur (Cevad Ali, 2001, s. 209). Çünkü Câhiliye Devri anlayışına göre kadınlar akıllarıyla değil sadece duygularıyla hareket eden varlık olarak kabul edilirdi.

Bu dönemde erkekler ailenin yöneticisi ve sorumlusu durumunda olup kadınlar ise erkeklerin gözetimi altında hayatlarını geçirmek mecburiyetinde idiler. Erkekler Câhiliye Devri yerleşik âdetlerine göre evin doğal yöneticisi ve lideri konumunda idiler. Bu yüzden kocalara efendi anlamına gelen ba'1 (بعل) ismi verilmiştir. Bu efendilik vasfı her türlü hakkı erkeğe vermiştir. Bu hakka dayanarak erkek hanımından, çocuklarının eğitiminden, ailenin geçiminden, özetle aile ile ilgili her şeyden sorumlu tek kişidir (Cevad Ali, 2001, s. 209).

Câhiliye Çağı'nda evlilik akdi olan nikah, dini bir mahiyet taşımazdı. Bu sebeple kadın ancak çocuk doğurduktan sonra aileye katılabilirdi. Kadın özellikle erkek çocuk doğurmadan ölürse, koca taziye edilmezdi. Çocuksuz kadın birini öldürüp diyet vermek zorunda kalırsa kocası tarafından değil mensup olduğu ailesi tarafından ödenirdi. Fakat bu durum çocuğun doğumundan sonra değişirdi. Bu anlayış kadınların konumu açısından hiç de iç açıcı bir durum arz etmemektedir. Kadın erkeklerin emrine itaat etmek zorundadır.

Babanın aile üzerindeki bu sınırsız yetkisi dünyaya gelen çocuklar üzerinde de onu doğuran anneye hiçbir hak tanımamıştır. Çocukların nesepleri babalara aittir. Bu yüzden yeni doğan bir çocuğun yaşayıp yaşamamasına mevlûdün leh (kendisi için çocuk dünyaya getirilen) olan babalar karar verir. Verdiği karar çocuğun öldürülmesi yönünde ise doğuran annenin hatta yaşadığı toplumun hiçbir söz hakkı yoktur. Suçlu görülmeyip katil sayılmaz (Cevad Ali, 2001, s. IX, 527). Bu durum insaf ve merhamet sahibi olanlar hariç kimse tarafından da yadırganmaz. Böyle bir anlayış başta mirastan pay verilmemek üzere evlenme ve boşanma gibi kadının hayatını ilgilendiren alanlarda kadının tercih hakkının asla olmadığını gösterir. Erkek istediği kadar kadınla evlenebilir, dilediği zaman da boşayabilir.

Romalılar ve Konfüçyüzm'de olduğu gibi Câhiliye Dönemi Araplarda da kız çocuğu uğursuzluk sayılır. Aile için yüz kızartıcı âr vesilesi kabul edilir. Kız çocuklarını öldürdükleri zaman da bu ârdan, uğursuzluktan kurtulduklarına inanırlardı. Nitekim (وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ) "Toprağa gömülen o kız çocukları hangi günah sebebi ile öldürüldü diye soruldukları zaman" (Tekvir, 81/8-9) ayeti kerimesi Câhiliye Dönemi'nin bu ahlak dışı uygulamasından haber vermektedir.

Ayette geçen "Mev'ûde" küçük yaşta diri olarak toprağa gömülüp öldürülen kız çocuğu demektir. İlgili ayetin tefsirinde Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın beyanına göre bu çirkin âdet Câhiliye Devri Arap kabilelerinin bir kısmında yaygındı. Bu çirkin geleneğin sebebi kimilerine göre kızlar yüzünden hanelerine uğursuzluk ve ar gelme korkusu, kimilerine göre de fakirlik ve maişet korkusudur. Huzâa, Kinâne kabileleri gibi diğer bir kısmında ise melekler Allah'ın kızları olduğuna inandıklarından dolayı kızlarını meleklerle ilhak etmek ve kurban etmek gibi bir çeşit ibadet niyeti yatmaktadır (Cevad Ali, 2001, s. IX, 89; el-Mukaddem, 2007, s. 70; Yazır, 1979, s. VIII, 5603).

Bulûğu'l-İrab gibi bazı kaynaklarda kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi adetin Benî Rabî'kabilesinden yayıldığı nakledilmektedir. Şöyle ki Benî Rabî'kabilesi reisinin kızı bir savaş sonucunda düşmanlara esir olmuştu. Savaşan kabileler arasında barış sağlandıktan sonra kabile reisi kızını istemiş fakat kızı dönmek istememişti. Bu hadiseye kızan kabile reisi böyle bir kötü uygulamayı âdet haline getirmiş ve bazı Arap kabilelerine de yayılmıştır (Alûsî ve Muhammed Behcet el-Eserî, "ts.", s. III, 43; Cevad Ali, 2001, s. 90).

Kur'ân-ı Kerim kadınlara karşı özellikle de yeni doğan kız çocuklarına karşı erkeklerin acımasız ruh halini şöyle ifade eder. "Onlardan birine bir kız çocuğu müjdelendiğinde öfkesinden yüzü simsiyah kesilir. Verilen müjdenin kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte onlar ne kötü yargıda bulunuyorlar" (Nahl, 16/58-59).

Ayeti kerime ve Câhiliye Dönemi ilgili kaynaklar incelendiğinde kız çocuklarını öldüren kimselerin bir kısmının vicdanları kabul etmemesine rağmen toplum baskısı yüzünden bu cinayeti işlemek zorunda oldukları görülmektedir (Cevad Ali, 2001, s. VIII, 209; el-Mukaddem, 2007, s. II, 70; Yazır, 1979, s. VIII, 5603).

Câhiliye Devri Araplarının kız çocuklarını öldürürken değişik metotlar kullandıkları nakledilmektedir. Çukur kazıp gömmek, yüksek bir dağın zirvesinden uçuruma atmak, boğmak ve kesmek sureti ile öldürmek bunların bir kısmıdır (Râzî, 1981, s. XX, 57).

Kadınların fuhuş aracı görülmesi, kız çocuklarının ileride fahişe olacağı fikrini doğurmuş kız çocukların daha küçükken öldürülmesi bu yüzden meşru görülmüştür. Kadınlar aleyhine uygulanan bu menfur davranışlar zamanla Araplarda şu anlayışın ve ata sözünün yerleşmesine sebep olmuştur. (دفن البنات من المكرمات) “Kız çocuklarını toprağa gömmek iyiliktedir” (et-Tunûsî, 1984, s. XV, 88).

İlgili ayetin tefsirlerinde Kays bin Asım Temimi'nin Câhiliye Dönemi'nde sekiz diğer bir rivayette on iki veya on üç kız çocuğunu öldürdüğünü bu ağır vebalden kurtulması için ne yapması gerektiğini sorduğu, Hz. Peygamberin “Her birinden dolayı bir köle azat et” buyurduğu, Kays bin Asım'ın Ya Rasulellah benim develerim var deve versem olmaz mı? demesi üzerine “Her birinden dolayı bir deve kurban kes” buyurduğu nakil edilmektedir (İbn Kesir, “ts.”, s. IV, 413). Netice olarak hukuk bakımından cahiliye döneminde Arap kabilelerinin bir kısmında kadın şahıs değil eşya olarak tanınmıştır. Alınıp satılması diri diri toprağa gömülmesi mülkiyet hakkının bulunmaması gibi uygulamalar hukuki olarak biçilen statünün hayata yansımalarıdır (Ansay, 1954, s. 76).

Bununla birlikte kadınların fuhuşta kullanılmaları ve kız çocuklarının öldürülmeleriyle sonuçlanan bu cinayetler Câhiliye Dönemi'nde ki kabilelerin tamamında yaygın değildir. Öyle ki konu üzerinde çalışma yapan Halil Cin'in bazı kaynaklardan aktardığına göre Câhiliye Dönemi'nde kadının hukuki durumunun İslâm'daki durumundan daha iyi olduğunu, İslamiyet'in kadını bazı haklardan mahrum bıraktığını ve aleyhine olan davranışların istisnâî olduğunu iddia eden tarihçiler bulunmaktadır.(Cin, 1974, s. 32) Nitekim başta Kureyş kabilesi olmak üzere bu uygulamaların çok kötü bir cinayet ve suç olduğunu kabul edenler de vardır. Hatta Temim kabilesinden meşhur şair Ferezdak'ın dedesi Sa'sa'a bin Naciye beni Temim kabilesinden dünyaya gelen kız çocuklarını, gebe olan iki dişi ve bir erkek deveyi fidiye olarak vererek kurtarırdı. İslâm ile müşerref olduktan sonra Hz. Peygambere Ya Rasulellah ben Câhiliye Devri'nde bazı güzel ameller işledim. Üç yüz atmış kız çocuğunun hayatını iki dişi ve bir de erkek deve vererek kurtardım. Bunlardan bana bir ecir var mıdır? diye sormuş, Hazreti Peygamber de “O, yaptıklarının ecri vardır. Çünkü Allah Teala sana o yaptığın iyilikler sebebi ile İslâm nimetini vermiştir” (Hâkim en-Nisâbü'rî, 1990, s. III, 707) buyurmuşlardır.

Nitekim Şair Ferezdak daha sonra dedesinin yaptıkları ile iftihar edip şiirlerinde bunu dile getirmiştir.

وجدي الذي منع الوائدات فأحيا الوئيد فلم تواد

“Dedem Hakkı için söylüyorum ki o, çocuklarını gömen kişileri gömmekten men etti de bu suretle gömülecek olan çocukları ihya etti.” (Cevad Ali, 2001, s. IX, 98; Yazır, 1979, s. VIII, 5604).

Bazı müfessir ve tarihçilerin naklettiğine göre Câhiliye döneminde kız çocuğu dünyaya gelen Ebû Hamza adında bir kişi utanılacak bir duruma düştüğü düşüncesine kapılarak insanların arasına karışmamış, diğer taraftan günahsız bir çocuğu öldürmeyi de vicdanına sığdıramamıştır. Kararsız bir vaziyette evinin etrafında dolaşırken içeriden hanımının şu şiirini işitmiştir.

“Hamza'nın babası, oğlan çocuğu doğurmadığım için kızgın bir şekilde evimizin civarındaki sokaklarda dolaşmaktadır. Allah'a yemin olsun ki bu bizim (Kadınların) elimizde olan bir durum değildir. Biz kadınlar bize ne verilirse onu alırız bizler bir tarla eşlerimiz ise çiftçi gibidir. Kocalarımız bize neyi ektiler ise onu bitiririz”(Abdullah ve el-Hafâcî, “ts.”, s. 170; Cevad Ali, 2001, s. IX, 94; el-Mukaddem, 2007, s. II, 70; Râzî, 1981, s. XX, 57; Zemahşerî, 1407, s. IV, 243). Bu beyitleri hanımından dinleyen Ebu Hamza beyitlerin etkisinde kalmış hem evine dönmüş hem de çocuğuna karşı kötü düşüncesinden vaz geçmiştir. Bu gibi hadiselerin o dönemde yaşanmış olması cahiliye dönemi uygulamalarının bütün kabileler için geçerli olmadığını ifade etmesi açısından önem arz etmektedir.

Yabancı kadınlarla münasebetlerde mahremiyete dikkat eden seçkin insanlar da vardı. Câhiliye dönemi şairlerinden Muallakât-ı Seb'a sahibi Şair Antera b. Şeddad konu ile alakalı bir beytinde şöyle demektedir.

وَأَغْضُ طَرْفِي مَا بَدَتْ لِي جَارَتِي ... حَتَّى يُؤَارِي جَارَتِي مَأْوَاهَا

“Komşu kadınlar bana görüldüğü zaman onlar evlerine girinceye kadar gözlerimi kapatırım” (Kurtubî, 2006, s. XII, 322; Nüveyrî, 2004, s. XVI, 260).

Yine Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olan Ebu Süfyan'ın karısı Hint biat ederken kendisine Mümtehine(Mümtehine, 60/12) suresinde zikredilen kadınlarla ilgili biat şartları sayılırken zina etmeyeceksin denildiğinde “Ya Rasulellah hiç hür kadın zina eder mi? diyerek tepkisini ortaya koymuş ve zinayı ne kadar çirkin bulduğunu ifade etmiştir (Taberî, 2001, s. XX, 342).

Câhiliye dönemine ait bilgilere kaynaklık etme özelliğine sahip olan şiirlerde kadınların şanını yücelten, Arapların gönlünde eşsiz bir konuma yerleştiren ve onları ilham kaynağı olarak gören uğruna savaşlar yapan toplulukların varlığına işaret edilmektedir. Şairlerin bir kısmı kadının şeref ve haysiyetini, onu korumayı ve aşkı işleyen şiirler kaleme almışlardır. Nitekim Muallakatı seb'a şairlerinden İmrulkays meşhur şiirinde kadını şöyle işlemiştir.

فقا نيك من ذكرى حبيب ومنزل بسقط اللوى بين الدخول فحول
أفطم مهلا بعض هذا التدلل وان كنت قد أزمعت هجري فأجملي
أغرك مني أن حبك قاتلني وأنك مهما تأمري القلب يفعل

Durun! Sevginin ve onun ed-Duhul ve Havmel arasındaki Sıktu 'l-Liva 'da bulunan yurdunun hatırasına ağlayalım. Ey Fatıma! Bırak bu nazlanmayı. Beni terk etmeyi kafana koyduysan bunu güzellikle yap. Senin aşkına ölmem ve ne emredersen yüreğimin onu yerine getirmesi seni böyle şımarttı öyle değil mi? (Muhammed Abdulkasud, 1983, s. 52).

Meşhur Arap şair ve kahramanlarından olmanın yanında amcası Mâlik'in kızı Able'ye olan büyük aşkı ile de meşhur olan Antere b. Şeddâd âşık olduğu amcasının kızı hakkındaki duygularını muallakasında dile getirmiştir.

رمت الفؤاد مليحة عذراء بسهام لحظ ما لهن دواء
ولقد ذكرك والرماح نواهل مني وبيض الهند تقطر من دمي
فوددت تقبيل السيوف لأنها لمعت كبارق ثغرك المتبسم
يا عبل لا أخشى الحمام وانما أخشى على عينيك وقت بكائك

Hoş bir bakire kalbime devası olmayan bakış oklarını attı. Mızraklar bedenime batıp etimi parçalarken ve Hindistan yapımı kılıçlardan kanım damlarken seni hatırladım. O kılıçlar sen gülümserken dudaklarının parıltısı gibi parıldadığı için o kılıçları öpmeyi diledim. Ey Able! Ölümünden endişe etmiyorum. Ben ancak sen ağladığın zaman gözlerinden yaş geldiği zaman endişe duyarım (Muhammed Abdulkasud, 1983, s. 52).

Cahiliye dönemine ait şiirlerinin yanı sıra fıcar savaşları ve kırk yıl süren Besûs savaşı gibi bazı savaşların nedenleri arasında kadınlara yapılan sarkıntılık olduğunu kaynaklar nakledilmektedir (Cevad Ali, 2001, s. VIII, 201). Bu durum Arapların kadınların iffet ve namuslarına düşkün olduklarını göstermesi açısından önemlidir (Muhammed Abdulkasud, 1983, s. 52). Ayrıca Cahiliye döneminde boşama hakkının bazı durumlarda kadınlara ait olması, İlah gördükleri putlara kadınların isimlerini vermeleri onlara verilen değer başka bir ifadesidir. Nitekim Nisa suresi 117. ayet ile bu duruma işaret edilmiştir. “Onlar Allah'ı bırakıp bir takım dışı putlardan medet umuyorlar (Onlar bu halleriyle) başkasından değil isyankâr şeytandan dilekte bulunuyorlar” (Nisa, 4/117). Şu hal de cahiliye dönemi adetlerinin bütün kabileler geçerli olmadığı aşikardır.

Netice olarak Cevad Ali'nin de ifade ettiği gibi Arap kabilelerinin bir kısmında yaygın olan kadınlar hakkındaki Câhiliye âdetleri sadece Câhiliye devrinde yaşayan Araplara mahsus bir durum da değildir. Tam aksine o asırda var olan bütün medeniyet ve hukuk sistemlerinde var olan bir durumdur. Hatta bu adetlerin Araplara ticaret ve komşuluk ilişkileri neticesi diğer medeniyetlerden geçtiği bile söylenebilir (Cevad Ali, 2001, s. V, 527).

Cevad Ali bu durumu şöyle açıklamaktadır. Çocukların ve kadınların öldürülmesi diğer medeniyetler ve dinlerdeki uygulamanın dezenformasyona uğramış olarak Araplara geçmiş olması ihtimali uzak değildir. Çünkü eski dinlerde toplumun selameti için inandıkları ilahlarına kurban takdim etme geleneği vardır. İnanırları ilahlarını memnun etme dinlerinin en başta gelen prensiplerindedir. Bu durumu İbrahim (a.s.)'in oğlu İsmail'i (a.s.) kurban etmek niyeti ile teşebbüslerde bulunması ile ilişkilendirmek mümkündür. Nitekim Kinane ve Huzaa kabilesinin benzer nedenlerle kız çocuklarını öldürdüğü yukarıda zikredilmişti (Cevad Ali, 2001, s. V, 528).

Özetle Mısırlıların, Yunanlıların, Romalıların ve daha birçok milletlerde bulunan bu cinayetlerin temelinde inandıkları ilahlara yaklaşmak veya onların rızasını elde etmek için kurban verme inancı neden olarak sayılmıştır. Bu kültürler Arap Yarımadasına uzun yıllar içerisinde meydana gelen savaşlar, göçler ve ticaret gibi etkenler sebebi ile girmiş olabilir. Zamanla maişet endişesi namus koruma gerekçesi gibi faktörlerin de etkisi ile nedenleri farklı olmakla beraber kabilelerin bir kısmında yaygın hale gelmiştir (Cevad Ali, 2001, s. IX, 98).

2. İslâm'da Kadın

İslâm, Arapların kadınla ilgili tüm olumsuz düşünce ve davranışlarını, yanlış ve aşırılıklarını yasaklamış, kontrol altına almaya çalışmıştır. İnsan olma noktasında kadınla erkeği bir tutmuş, tüm mükellefiyetler ve mükâfatlar açısından eşit saymıştır. Kadını sosyal hayattan çıkarmaya çalışmamış sadece kadın-erkek ilişkilerinin ölçülerini, ilke ve sınırlarını belirlemiştir (Ansay, 1954, s. 76). Vahiy Hz. Muhammed'in peygamber oluşuyla başlamış O'nun vefatıyla vahiy son bulmuştur. Yirmi üç yıllık bu süreçte Hz. Peygamber hayatta olduğu için Müslümanlar problemlerini ona danışarak çözüme kavuşturuyorlardı. Şöyle ki bazen yaşanan problemler üzere ayet iniyor, bazen Hz. Peygamber kendi içtihadıyla karar veriyor, bazen de sahabeyle istişare edilerek problemlere çözüm aranıyordu (Koçak, 2017, 22). Bu sebeple Hz. Peygamberin vefatından sonra Müslümanların elinde İslâm'ın iki ana kaynağı olan Kuran ve Sünnet problemlerin çözümlerinde başvurulan kaynaklardan olmuştur. Durum böyle olunca iki kaynak merkezli olarak konunun ele alınması yerinde olacaktır.

2.1. Kur'an'da Kadın

Kuran'da toplumun çekirdeği olan ailenin önemli ögesi kadınlara ait hükümlerin büyük bir kısmı "Kadınlar" anlamına gelen Nisa suresi ile bildirilmiştir. Bu durum İslâm'ın kadınlara yönelik tutumunu göstermesi açısından önemlidir. İslam dini erkek ve kadına fitratlarının gereği olarak bazı farklı sorumluluklar yüklemiş olsa da insanlık, ibadetler, ile sevap ve günah noktalarında adaleti tesis ederek, iki cins arasında değer ve sorumluluk bakımından bir fark olmadığını ortaya koyar. Yahudiler ve Hristiyanlar kadınları şeriatın emirleriyle muhatap tutmazken İslâm dini namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetlerin tamamında kadın erkek ayrımı yapmadan herkese farz kılmıştır.

Kur'an'a göre kadın ile erkek birbirlerini tamamlayan iki temel unsurdur. Kur'an onları birbirlerinin kusurlarını örten elbise (Bakara, 2/187) olarak niteleyip eşdeğer kabul etmiştir. Muhtelif ayetlerde ister erkek ister kadın olsun iyi veya kötü herkesin yaptıklarının karşılığını göreceği ifade edilmiştir. "Erkek olsun kadın olsun kim inanmış bir insan olarak sâlih amel işlerse kesinlikle ona güzel bir hayat yaşatacağız. Böylelerinin ecirlerini de muhakkak surette yapmış olduklarının daha güzeli ile vereceğiz" (Nahl, 16/97).

İnsanın erkek ve kadın olmak üzere iki cins olarak yaratıldığı, üstünlük vasfının cinsiyet ayrımı olmaksızın Allah'tan daha çok sakınmakla elde edileceği ifade edilmektedir. "Ey İnsanlar! Şüphesiz sizi bir

erkek ve dışiden yarattık tanışasınız diye de sizi kavim ve kabilelere ayırdık. Allah katında sizin en değerli olanınız en fazla sakınanınızdır. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla belendir. Her şeyden de haberdardır.” (Hucurat, 49/12).

“Ey! insanlar sizi tek bir nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan rabbinizden sakının. Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah’a saygısızlıktan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.” (Nisa, 4/1).

Bilindiği İslâm öncesi medeniyetlerin bir kısmı kadını insan olarak görmemiş bir kısmı da erkeklere hizmet için yaratıldığı inancına sahip olmuşlardır. İslâm kadını insan olarak tanıyıp mükellefiyet noktasında erkekle eşit tutmuştur. Evliliklerde ise yükledikleri sorumluluklarla mütenasip bir şekilde taraflara hakları verilmiştir. “Kadınların makul ve meşru ölçülerde görevlerine denk hakları vardır. Erkeklerin ise onların üzerinde bir dereceleri mevcuttur. Allah izzet ve hikmet sahibidir” (Bakara, 2/230). Kadınların da ödevlerine denk haklarının bulunduğunu bildiren ayet devrin şartları dikkate alındığında devrim niteliğinde insan hakkı ve kadın hakları vesikası niteliğindedir. Ayette ifade edilen erkeklerin bir derecelik fazlalık hakkı fiziki gücünün fazla oluşuna bağlı olarak sorumluluğunun da fazla olmasından ibarettir. İslâm hukuku sorumluluğun fazla oluşundan dolayı kadın-erkek dengesinde erkeklerin bir derece fazla hakka sahip olmasını eşitsizlik saymamaktadır.

Yahudiler, Hristiyanlar ve Câhiliye Araplarının tanımadığı mülkiyet hakkını kadınlara vermiştir (Alûsi ve Muhammed Behcet el-Eserî, “ts.”, s. III, 43; Cevad Ali, 2001, s. IX, 90). Kadın velisinden ve kocasından bağımsız olarak mülk edinme ve edindiği mülkünde istediği gibi tasarruf hakkına sahip olmuştur. “Allah’ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri iç çekerek arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah’ın lütfundan isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir” (Nisa, 4/32).

Mirasla ilgili meselelerde ölen kişiye yakınlığı ve uzaklığına bağlı olarak değişkenlik göstermekle beraber haksızlık olmayacak şekilde kadınlara da mirastan pay vermiştir. Bu mirastan pay alma hakkı eski Mısırlılar ve Asurlular hariç İslâm öncesi hukuk sistemlerinin hiçbirinde bulunmamaktadır. “Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere pay vardır; yine ana-babanın ve akrabasının bıraktıklarından kadınlara da pay vardır; azından çoğundan, belli pay” (Nisa, 4/8).

İslâm hukuku getirdiği hukukî düzenlemelerde kişilerin kendilerini muhatap almaktadır. Suçun şahsiliği esastır. Kur’an bu konuyu şöyle açıklar. “Kim doğru yolu seçerse kendi iyiliği için seçmiştir. Her kim de saparsa kendi zararına sapmış olur. Hiç kimse başkasının günah yükünü üstüne almaz (İsra, 17/15; En’am, 6/164; Zümer, 39/7). Dolayısıyla hiç kimse başkasının işlediği bir suçtan dolayı cezalandırılmaz. Bilindiği üzere Yahudiler ve Hristiyanlarda cennetteki yasaklanan meyvenin yenilmesi konusunda suçlunun Hz. Havva olduğuna inanılır, bu yüzden kıyamete kadar bütün kadınların lanetli ve suçlu olduğu kabul edilirdi (Ebu Huceyr, 1997, s. 30; *Kitabı Mukaddes (Eski Ahit, Yeni Ahit)*, 2016, s. Tekvin, 3/17; Muhammed Abdulsakud, 1983, s. 44). İslâmî kaynaklarda hadise böyle olmamakla beraber Hz. Havva hata yapmış olsa bile İslâm’ın getirdiği suçun şahsiliği prensibinden hareketle bu hatanın sorumluluğu kıyamete kadar gelecek kadınlara yüklenilmez. Dolayısıyla İslâm, kadınlar aleyhine olan bu inancı da tamamen reddetmiştir.

Hz. Âdem ile Havva’nın yasaklanan ağaçtan yemesi ve cennetten çıkarılmaları Kur’an-ı Kerim’de üç yerde anlatılmaktadır. Ayetlerin mealleri şu şekildedir;

“Ey Âdem! Sen ve eşin cennette oturun. İstedığınız yerinden yiyip içtiniz fakat şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz dedik. Şeytan oradan onların ayağını kaydırda da buldukları yerden onları çıkardı. Bizde birbirinize düşman olarak yer yüzüne inin. Bir zamana kadar sizin için orada yerleşecek bir yer ve ihtiyaç maddeleri vardır dedik” (Bakara, 2/35-36).

“Buyuruldu ki: ey Âdem sen ve eşin cennette yerleşip dilediğiniz şeylerden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın. (Aksi halde) zalimlerden olursunuz. Derken şeytan kapalı olan avret yerlerini birbirine göstermek için onlara vesvese verdi ve Rabbiniz size sırf melek olursunuz veya ebedi yaşayanlardan olursunuz diye yasakladı dedi. Onlara ben gerçekten sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim diye yemin etti. Böylece ikisini de hile ile aldattı ağacın meyvesini tattıklarında edep yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerine örtmeye başladılar. Rableri onlara; ben size o ağacı yasaklamadım mı? Ve şeytanın size apaçık bir düşman olduğunu söylemedim mi?” A‘raf, 7/19-22).

“Derken Şeytan şöyle diyerek onun (Hz. Âdem’in) kafasını karıştırdı. Ey Âdem! Sana sonsuzluk ağacının ve son bulmayacak bir hükümdarlığın yolunu göstereyim mi? Nihayet ikisi de o ağaçtan yediler bunun üzerine mahrem yerleri kendilerine göründü. Üstlerini Cennet yaprağıyla örtmeye çalıştılar. Böylece Âdem rabbine karşı gelmiş ve yolunu şaşırmişti” (Taha, 20/120-121).

Bakara suresinde (فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ) Şeytan oradan onların ayağını kaydırda da buldukları yerden onları çıkardı. Araf suresinde (فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ) Böylece ikisini de hile ile aldattı şeytanın iğvası kandırması her ikisine de isnat edilmektedir. Taha suresinin ilgili ayetinde yasaklanan ağaçtan yenilme kıssası anlatıldıktan sonra işin sonunda hata sadece Âdem (a.s.)’a isnat edilerek anlatılmıştır. Şöyle ki adı geçen surenin yüz yirminci ayetinde şeytanın Hz. Âdem’e Ey Âdem! (قال يا آدم) diye başlayan nidâsı, yüz yirmi birinci ayette ise Allah Teâlâ’nın (وعصى آدم ربه فغوى) “Böylece Âdem rabbine karşı gelip yolunu şaşırmişti” (Taha, 20/121) buyurması, hatanın Hz. Âdem’e nispet edildiğinin ifadesidir.

Hadis kaynaklarında şeytanın Hz. Havva’yı onun da Hz. Âdem’i kandırdığı anlamını açık bir şekilde ifade eden hadise rastlanılmamaktadır. Fakat Buhari ve Müslim’in Ebu Hureyre’den naklettikleri rivayete göre Hz. Peygamber bu anlama işaret eden bir hadisinde şöyle buyurmuştur; “Eğer İsrail oğulları olmasaydı etler kokuşup bozulmazdı. Ve Şayet Havva olmasaydı hiçbir kadın kocasına ihanet etmezdi” (Buharî, H. No: 3330; Müslim, “ts.”, s. H. No: 2681). İbn-i Hacer’in (ö. 852/1449) *Fethu’l-Bari* adlı eseri ile Nevevî’ (ö. 676/1277) *el-Minhac Şerhu Sahihi Müslim* adlı eserlerinde bu hadisin şerhinde her ikisi de “Havva olmasaydı hiçbir kadın kocasına hıyanet etmezdi” kısmını açıklarken “Burada Hz. Havva’nın Âdem’e (a.s) yasaklanan ağacı süslü göstermesine işaret vardır.” Demişlerdir (Askalânî, 1959, s. VI, 367; Nevevî, 1393, s. X, 59). Yine Hâkim en-Nisaburi’nin *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn’ı* başta olmak üzere bazı eserlerde farklı raviler kanalıyla İbn-i Abbas’a dayandırılan edilen şu rivayet yer almaktadır. Âdem (a.s.) yasaklanan ağaçtan yediğinde Hz. Allah Âdem’e (a.s.)’ “Ey Âdem Bana âsi olmaya sebep olan şey nedir?” diye sormuş Âdem’de (a.s.) “Ey rabbim! Havva bana süslü gösterdi” diyerek cevap vermiştir (Beyhakî, Şuabül’İman 7:520; el-Esbehanî, 1408, V, 1568; el-Haraitî, 2000, s. 107; İbn Mende, 2002, s. 213). Kaynaklarda İbn-i Abbas’a dayandırılan bu rivayetin Hz. Peygambere isnat edilmiş şekli mevcut değildir. Ayrıca İbn-i Abbas’ın bu rivayeti anlam yönünden Yahudi ve Hristiyanların inançlarına benzemektedir. Hz. Peygambere dayandırılmadığına göre bu rivayeti kimden aldığı Hz. Peygamberden almışsa neden müsned olarak rivayet etmediği sorularının cevaplandırılmaması rivayetin İsrailiyyat kaynaklı olması ihtimalini doğurmuştur.

Konu İslam hukuku açısından değerlendirildiğinde ilk iki ayette ibarelerinin delaletiyle şeytanın iğvası açık bir şekilde her ikisine, üçüncü ayette ise sadece Âdem (a.s.)’a nispet edilmektedir. Hadisi şerif ise şeytanın Havva’yı kandırmasına işaret yoluyla delalet etmektedir. İbarenin delaleti ile işaretin delaleti çeliştiği zaman ibarenin delaletiyle amel etmek tercih edilir (Molla Husrev, (ö. 885/1480), “ts.”, s. I, 292). Bu durum yasaklanan ağaçtan yenilmesi hadisesinde Hz. Havva’nın rolünün çok olmadığı, en azından Yahudi ve Hristiyanların inandığı şekliye bütün hatanın Hz. Havva’da olmadığı sonucunu zorunlu kılar.

Yukarıda ifade edildiği üzere ehli kitabın bir kısmına göre kadınlar şeriatın emirleri ile mükellef değildirlir. Onlar için ahiret hayatı söz konusu değildir.(el-İslam Han, 2002, s. 58) İslâm ise şeriatın emirlerine muhatap olma konusunda kadın ile erkeği eşit görmektedir. Kadınlar da erkekler gibi şeriatın emirleriyle muhataptır.

Câhiliye döneminde gerek ehli kitabın gerek Mecûsiler ve Sabîiler ve gerekse müşrik Arapların büyük bir bölümünün kız çocuğunu uğursuz sayıp çeşitli yollarla öldürdükleri yukarıda ifade edilmişti. İslâm medeniyeti çocuklara karşı özellikle kız çocuklarına karşı işlenen bu cinayetleri şiddetle yasaklamış, onların hem dünya da hem de ahirette perişan olacaklarını haber vermiştir. (فَذْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَمُوا) “Bilgisizlikleri yüzünden çocuklarını öldürenler ve Allah’ın kendilerine verdiği rızkı Allah’a iftira ederek kadınlara haram kılanlar şüphesiz ki ziyana uğramışlardır. Bunlar doğru yoldan sapmışlardır. Doğruyu bulacak durumda da değillerdir” (En’am, 6/140). Ayet İslâm öncesi toplumların içerisinde bulunduğu şartları anlatması bakımından önemlidir.

2.2. Hadis-i Şeriflerde Kadın

Hz. Peygamber de başta kız çocukları olmak üzere câriyeler, eşler, anneler ve kız kardeşlerden oluşan kadın taifesinin tamamına iyi davranılmasını emretmiş bunun karşılığının cennet olacağını sayısız hadislerle bildirmiştir. Hz. Peygamberin konu ile ilgili hadislerde (إنما النساء شقائق الرجال) “Kadınlar bir bütünü (İnsanı) tamamlayan erkeklerin diğer yarısıdır.” (Ebu Davud, Taharet, 94) Hadiste geçen (شقيق) kelimesi ikiye ayrılmış nesnenin bir parçası anlamındadır. Buna göre beşer olmakta, yaratılıştaki ve mükellef olmakta kadınlar erkekler gibidir. Hadis İslâm hukuku açısından incelendiğinde kadınlar erkeklerin benzeri olduğuna göre Müzekker sîga ile gelen emir ve yasaklar istisna olmadıkça kıyas yoluyla kadınlar için de geçerlidir. Kur’an’da olduğu gibi İslam hukukunun ikinci kaynağı sünnette de kadınların hukukuna sıkça vurgulanmıştır. Örneğin Hazreti Peygamber veda hutbesinde kadınlara iyi davranılmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur.

“Ey insanlar! Kadınlarınızın sizin üzerinizde hakkı vardır. Sizin de onlar üzerinizde hakkınız vardır. Sizin namusunuzu korumaları sizin evinize sizin kerih gördüğünüz kişileri almamaları ve açık bir fuhuş ile size gelmemeleridir. Eğer açık bir fuhuş ile size gelirlerse o takdirde Allah onları yataкта terk etmenize kırmadan vurmanıza izin vermiştir. Eğer size itaat ederlerse onların rızkı ve giysileri ma’ruf ölçüde sizin üzerinizde. Kadınlar sizin gözetiminiz altındadırlar siz onları Allah’ın emaneti olarak aldınız. Allah’ın kelamı (Nikâh) ile kendinize helal kıldınız. Öyle ise Kadınlar Hakkında (onlara zulüm etmekten) Allah’a sığınınız. ve onlara hayır ile vasiyette bulununuz” (Ebu Davud Menasik, 56).

Veda hutbesi muhtevası itibarıyla İslam hukuku açısından çok önemlidir. Çünkü veda hutbesinde ciddi meselelere temas edilmiş olup bazı cahiliye uygulamaları kesin olarak sonlandırılmıştır. Bu kabilden olmak üzere kan davası ve faizin sonlandırılmış, karı kocanın sorumlulukları ve her birinin diğeri üzerindeki hakları gibi mühim meseleler tekrar hatırlatılmıştır. Bu yönüyle veda hutbesi İnsan Hakları ya da kadın hakları beyannamesi mesabesinde. Hadiste belirtildiği üzere kocanın eşine iyi muamelede bulunması esastır. Kocanın hanımı üzerinde birtakım hakları olduğu gibi hanımında koca üzerinde birtakım hakları olduğuna vurgu yapılmıştır. İleride geleceği üzere müçtehitlerin ittifakıyla nikah akdi bir istihdam akdi değildir. Dolayısıyla kadının kocasına karşı sorumluluklarını İslâm hukuku bu çerçevede belirlemiştir. Bu da kocasının izni olmadan evden ayrılması, kocasının razı olmadıkları kimseleri evine almaması ve çağırıldığı zaman yatağa gelmesi görevleriyle sınırlıdır.

Hadislerde eşlerin dışındaki kadınların haklarının korunması da bir görev olarak veliler üzerine yüklenmiştir. Bu vecibeyi yerine getirenleri de Hz. Peygamber cennetle müjdelemiştir. Aşağıda hadisler bu durumu açık bir şekilde ifade etmektedir.

“Kimin yanında bir kız çocuğu (cariye) olurda onu güzel eğitir sonra güzelce yetiştirir, sonra onu azat edip evlendirirse onun iki ecri vardır” (Buhari, Nikah, 13).

“Kimin üç tane kızı veya kız kardeşi olurda darlık ve sıkıntılı zamanlarında onlara sabrederse Allah rahmeti ile onu cennetine koyar. Bir adam Ya Rasulellah! İki kızı olsa Rasulellah iki kızı da olsa öyle dedi adam tekrar bir kızı olsa dedi Rasulellah bir kızı olsa da öyle olur dedi” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 8:310).

Sonuç

Câhiliye dönemi ile alakalı olarak tespit edilen kadınlara yönelik menfi davranışların Câhiliye Dönemi Arapların tamamı için geçerli olmadığı söylenebilir. Özellikle İbrahim'in (a.s.) getirdiği Hanif dininin hükümleriyle amel eden Araplar ile soylu kabilelerin kadınlara bakışını Câhiliye anlayışından hariç tutmak gerekir. Câhiliye Dönemi'nde varlığı bilinen, şeriatın ruhuna ve gayesine aykırı olmayan bazı hükümler İslâm hukuk sistemine genel itibariyle olduğu gibi yansımıştır.

Câhiliye Dönemi'ndeki kadınlar aleyhine olan menfi davranışların daha ileri uygulamalarının Araplar dışındaki toplumlarda da görüldüğü söylenebilir. Dolayısı ile bütün bu olumsuzlukların sadece Câhiliye Araplarına ait bir hâl gibi gösterilmesinin veya böyle bir algının oluşturulmasının tarihi gerçekler açısından tam olarak doğru olmadığı söylenebilir.

Tarihi süreçte kadınlar aleyhine oluşan bu menfi zihniyet ilk defa Yahudiler tarafından oluşturulmuştur. Onlar cennette yasaklanan meyveden yenilmesi ile ilgili hatanın tamamını Hz. Havva'ya isnat etmektedirler. Buradan hareketle bütün kadınları hatalı görmektedirler. Yahudilerin bu anlayışı zamanla daha da ağırlaşarak Hristiyanlara da sirayet etmiştir. Savaşlar, göçler ve ticaret gibi çeşitli faktörlerden dolayı Yahudiler Hristiyanlar ve Câhiliye Dönemi Arapları birbirlerinden etkilenmişlerdir. Kuvvetle muhtemeldir ki kadınlar hakkında oluşan bu zihniyet Yahudilerden geçmiştir.

Kadın tarih boyu gerek Câhiliye Devri Araplarında gerekse diğer milletlerde konumu ve varlığı itibariyle tartışma konusu olagelmıştır. Oysa ayet, hadislerden hareketle İslâm hukukunda kadının konumu tartışılan bir varlık olmaktan çıkmıştır. İslâm kadına değer verip onu ailenin ve toplumun önemli bir unsuru olarak görmüştür. İslam'la beraber kadın gerçek kimliğine kavuşmuş, asırlardır aleyhine cereyan eden menfi uygulamalardan sıyrılarak insani anlamda hakkı teslim edilmiştir.

Kaynakça

- Abdullah, Abdülcebbar- el-Hafâcî, Muhammed Abdülmün'im. *Kıssatu'l-Edeb fi'l-Hicâz*. Kahire: Mektebetü'l-Külliyyâti'l-Ezheriyye, "ts."
- Alûsî, Seyyid Mahmut Şukrî el-Badâdî el, Muhammed Behcet el-Eserî. *Bülûğu'l-Erbi fi Ma'rifeti Ahvali'l-Arabi*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, "ts."
- Ansay, Sabri Şakir. *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstiklal Matbacılık, 1954.
- Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (ö. 852/1449). *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. XIII Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1959.
- Ateş, Ali Osman. *İslâm'a Göre Câhiliye ve Ehli Kitap Örf ve Adetleri*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Beyhakî, Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali b. Musa el Husrevcirdî el Horasânî (ö.458/1066). *Şüabü'l-İman*. thk. Abdulali Abdulhamid el-Hamid. XIV Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- Bozkurt, Nebi. "Fuhuş". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/211-214. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi (256/870). *El-Câmi 'u'l-Müsnedü's-Sahîhu'l-Muhtasar Min Umûri Resûlillâh Şallallâhü 'aleyhi ve Sellem ve Sünenihî ve Eyyâmih*. IX Cilt. byy.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422.
- Cevad Ali. *el-Mufassal fi Târîhi'l-Arabi Kable'l-İslâmi*. XX Cilt. byy.: Dâru's-Sâkî, 4. Basım, 2001.
- Cevher, Hasan Muhammed. *el-Mer'etü Abra't-Tarih*. byy.: Matba'atü Ruzu'l-Yusuf, "ts."
- Cezerî, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî (ö. 630/1233). *el-Kâmil fi't-Târîh*. thk. Ebul'l-Fida İsmail Abdullah. XI Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1987.
- Cin, Halil. *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974.
- Ebu Huceyr, Mahmut Mecîd. *el-Mer'etü ve'l-Hukûku's-Siyâsiyyetü fi'l-İslâmi*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1997.
- Erdoğan, Belgin-Tahiroğlu, Bülent. "Roma Hukuku Dersleri". Erişim 22 Mart 2021. <https://www.kitapyurdu.com/kitap/roma-hukuku-dersleri/99426.html>
- Esbehanî, Ebu Muhammed b. Muhammed b. Cafer b. Hayyan el-Ensârî el-Ma'ruf bi Ebi's-Şeyh (ö. 369/979). *el-Azametü*. thk. Rızaullah b. Muhammed İdris. V Cilt. Riyad: Dâru'l-Âsime, 1408.
- Güç, Ahmet. "Konfüçyüsçülük". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/167-170. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed (ö. 405/1014). *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdulkadir Ata. IV Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Han, Zafer el-İslam. *et-Talmûd Tarîhühû ve Teâlîmühû*. byy.: Dâru'n-Nefais, 2002.
- Haraitî, Ebu Bekir Muhammed b. Muhammed b. Sehl. b. Şakir el-Haraiti es-Samirî (ö.327/939). *İ'tilâlü'l-Kulüb*. thk. Hamdi et-Timurtaş. Riyad: byy., 2. Basım, 2000.

- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkı eş-Şâfiî (ö. 774/1373). *Tefsîru İbni Kesîr*. IV Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Basım, "ts."
- İbn Mende, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Muhammed el-İsfahânî (ö. 395/1005). *et-Tevhîd ve Ma'rifetü Esmâ'illahi*. thk. Ali b. Muhammed Nasır el-Fekîhî. Medine: Mektebetü'l-Ulumi ve'l-Hikem, 2002.
- İbn Rıza, Muhammed Reşit. *Tefsîru'l-Menar*. XII Cilt. Kahire: Dâru'l-Menar, 2. Basım, 1947.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (ö. 671/1273). *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*. XXIV Cilt. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 2006.
- Makdisî, Ebû Nasr el-Mutahhar b. Tâhir (el-Mutahhar) (ö. 355/966?). *Kitâbü'l-Bed'i ve't-Târih*. VI Cilt. Burs'aîd Mısır: Mektebetü's-Sikâfeti'd-Diniyye, "ts."
- Maverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö. 450/1058). *el-Hâvi'l Kebîr fi Fıkhi Mezhebi'l-İmâmi's-Şâfi*. thk. Şehy Ali Muhammed Muavviz-Âdil Ahmed Abdülmevcud. XIX Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Molla Husrev, (ö. 885/1480). *Mirâtü'l Usûl fi-Şerh-i Mirkâti'l Vüsûl*. İstanbul: Fazilet Neşriyat, "ts."
- Muhammed Abdulmaksud. *el-Mer'etü fi Cemâ'i'l-Edyan ve'l-Usûr*. Kahire: Mektebetü Medbulî, 1983.
- Mukaddem, Muhammed İsmail. *Avdetü'l-Hicâb*. Kahire: Dâru Tayyibe, 10. Basım, 2007.
- Nevevî, Ebu Zekerriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref (ö. 676/1278). *el-Minhac Şerhu Sahihi Müslim b. el-Haccac*. XVIII Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türas, 1393.
- Nüveyrî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed el-Bekrî et-Teymî el-Kureşî (ö. 733/1333). *Nihayetü'l-Erab fi Fünûni'l-Edeb*. thk. Yusuf et-Tavîl- Ali Muhammed Haşim. XXXIII Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- Örs, Hayrullah. *Musa ve Yahudilik*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210). *Tefsîru'l-Fahri'r-Râzî El-Meşhûr bi't-Tefsîri'l-Kebîr ve Mefâtihu'l-Gayb*. XXXIII Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Sibâî, Mustafa b Hasen. *el-Mer'etü Beyne'l-Fıkhi ve'l-Kâmûn*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmiyye, 1999.
- Sümbül, Nazan. *Eski Mezopotamya Kavimlerinin Hukukunda Kadının Toplumsal Statüsü (Sumer, Akad, Babil ve Asur)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Şahin, M. Süreyya. "Cin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/5-8c. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923). *Tefsîru't-Taberî Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdulah b. Abdülmuhsin et-Türkî. XXVI Cilt. Kahire: Dâru'l Hicr, 2001.
- Tahan, Duygu. *Roma Hukukunda Manus Kurumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) (ö. 279/892) et-. *Sünen-i Tirmizî*. Ahmed Muhammed Şakir. V Cilt. Mısır: Şirketü mektebe ve Matbaatü Mustafa el-Babî el-Halebî, 1975.
- Tunûsî, Muhammed b. et-Tâhir b. Aşûr. *Tefsîru't-Tâhrîr ve't-Tenvîr*. XXX Cilt. Tunus: Daru't-Tunûsiyye, 1984.

- Veter, Muhammed Tahir. *Mekânetü'l-Mer'eti fi's-Şüûni'l-İdâriyyeti ve'l-Butulâti'l-Kitaliyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1979.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. X Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. Ankara: İslamoğlu Yayıncılık, 1983.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî (ö. 538/1144). *el-Keşşaf an Hakâiki Ğavamızı't-Tenzil*. IV Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1407.
- Zevzenî, Hüseyin Bin Ahmet (ö. 486/1093). *Şerhu'l-Muallakâtu's-Seb'i*. Beyrut: Dâru'l-İlmiyye, 1993.
- Kitabı Mukaddes (Eski Ahit, Yeni Ahit)*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2016.